

הרב משה ברנך קופמאן, מוכן עלה זית, מהדיר ספר 'אור היום' עם הערות ולוחות 'כוכבים לאור'

ספר אור היום הגאון הרב אריה ליב ליפקין זצ"ל, בן אחיו של הגר"ר ישראל סלנטר, האיר עיני ישראל בהדפסת חיבוריו והגהותיו. הוציא לאור הגהות זקנו הגר"ר זאב וואלף ליפקין על השי"ס ושור"ע בן אריה' הנדפס בש"ס וילנא, עם כמה הוספות מדיליה בשם א"ה. גם הוא האמר המסדר' הנדפס בהערות והוספות על הספר אמרי נועם חיודשי הגר"א על מסכת ברכות. עוד חיבר ספר דברי ידידה על שיר השירים, על שם אביו הגר"ר ידידיה ליפקין. עוד היה לו יד בחכמת הנסתר וחיבר כללי התחלת החכמה. אבל העולה על כולם היה עסקיו בעניני זמני היום. היה נודע במדינתו על בקיאותו וחכמתו בעניני התכונה, ומלבד מה שהיה העורך של לוחות וילנא יותר מכ' שנה, חיבר פירוש שבילי המאורות על ברייתא דשמואל הקטן.

בשנת תרס"א הוציא ספר 'אור היום', שם צלל במים אדירים בענין בין השמשות וצאת הכוכבים בפרט במקומות הצפונים במדינת ליטא ורוסיה, וצירף לספרו לוחות לערים וילנא, וורשה וליבו הלכה למעשה. בספר העלה כמה רעיונות וסברות ופלפול בעומק הסוגיא, ביאור שיטת ר"ת והגר"א, חשבון האלכסון [-מדידת הזמנים כפי שיעור המעלות], ועוד יסודות. בספרו כתב כמה פעמים ש"הרבה דברים נודעתי מאמאמו"ר הרב ידידיה ליפקין ז"ל אחיו של הגר"ר ישראל. ספר זה זכיתי להוציא לאור היום, עם הערות 'כוכבים לאור'.

אחת מה'מערכות' של המחבר במשך ספרו הוא שצריכים להחמיר בכניסת שבת כשיטת הגר"א בבין השמשות ולא להקל בזה ח"ו. והוא מלתא בטעמי, **חדא** כי אין העולם מדקדקים במוצאי שבת כשיטת ר"ת אלא "מנהג העולם" שעושים מלאכה מיד מצאת הכוכבים. **שנית**, כי אף לר"ת שיעור דד' מילין הוא רק ביום בינוני לא בימים הארוכים. **שלישית**, כי שיעורי הגמ' לא נאמרו רק בארץ ישראל ובבל, וא"כ במדינות הצפוניות צריך להמתין עד שיעור גדול, וכעין זה הביא בהקדמה לספרו מדודו הגאון ציס"ע מוה"ר ישראל סלנטר שאלו העושים מלאכה במוצ"ש לפני זמן דר"ת מוכרחים להחמיר בערב שבת גם כן כהגר"א, ואם לא כן עושים תרתי דסתרי. [ואכ"מ לבאר מדוע המחבר לא התייחס כלל לשיטה הממוצעת של המנחת כהן].

תשובה להגר"י בלאזר בשנת תרמ"א כתב הגר"י בלאזר בשו"ת **בעל הפרי יצחק** פרי יצחק (חלק א סימן ז) שכתב בשנת

תרכ"ז ש"ניחא שפיר מנהג העולם שנוהגין ע"פ שיטת ר"ת להדליק גם אחר תחילת השקיעה מעט". וכאשר ראה המחבר הגרא"ל את דברי עמיתו המרץ אליו תשובה ארוכה, כי לפי האמור אם עושים מלאכה אחר שקיעה נמצא מחללין את השבת לכולי עלמא. כי אין מקיימים שיטת ר"ת במוצאי שבת. המחבר כותב אל ידידו, כי שיעורים אלו נאמרו באר"י ולא ביולנא וכ"ש לא בפטרבורג שמשנתה לפי האופק, וכדי לדעת זאת הוא מייעץ להגר"י בלאזר "אולי ירצה לכתוב להגדולים אשר בארץ ישראל שיעמדו על הברור ומשם תצא תורה כי אנכי לא ידעתי למי להטריח". ומה שהגר"י בלאזר כתב ש'נוהגים' להקל להדליק לאחר השקיעה, השיג עליו האור היום "אין זאת בגדר מנהג רק עצלנים ונפסדים שלא ברצון חכמים הם עושים, וקשה ללמוד מן המנהג בשעה שהאדם נחפז". עוד ביקש הגרא"ל מאת ידידו למען השבת ש"אולי יישר בעיניו להוסיף בזה עלה אחת בסוף ספרו למען לא ילמדו מדבריו להקל בזה".

במהדורה החדשה של 'אור היום' הבאתי בנספח תשובת הפרי יצחק אשר עליו סובבים תשובת המחבר, ואחריה תשובת המחבר.

לא ידענו אם הר"י בלאזר קיבל את דברי המחבר או לא, אבל זאת מצאנו מפי השמועה (ראה שו"ת בית אב סימן טו סוף אות ז) "ושמעתי שיחיד היה הגר"י

מפטרבורג זצ"ל שרצה להתנהג כן [כלומר, להחמיר כר"ת במוצאי שבת ע"פ חשבון המעלות], והוכרח לעזוב מקומו ונסע לארץ ישראל כי לא מצא במקומו מציאות להתקיים כי לא היתה לילה כלל". משמע מזה שהר"י בלאזר שתפס שיטת ר"ת היה חושש לדברי המחבר, ולכן היה קשה לו לגור בעיר פטרבורג.

בעל המחדש מתוך הקושיות הגלויות בסוגיא דביה"ש רואים כח החידוש של הגר"ר אריה ליב, ולא נח ולא שקט עד שבא לידי האמת. ואבאי ג' דוגמאות מחידושי: (א)

כדי לבאר זמן תוספת שבת לשיטת הגאונים, אשר רבים לא ידעו איך ליישב עם מה שבית הלל מתירין עשיית מלאכה בערב שבת עם השמש, חידש המחבר שזמן התוספת הוא במשך ירידת השמש, כי כאשר תחתית השמש נעלמת כבר הוא זמן התוספת וכאשר שוקע הקצה העליון של השמש הוא ביה"ש. (ב) בהגדרת כוכב 'בינוני' ועל מה נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי, המחבר ברוב בקיאותו הביא כל המקומות בש"ס על פירוש 'בינוני' אם הוא ממוצע בין הקצוות, וציון למחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי בפרק י"ז דכלים לענין כזית בינוני שהם לשיטתם בענין זה. (ג) ישוב ענין עובי הרקיע לפי המציאות שלנו, שהכוונה על עובי האטמוספירה, האדים והקטורים הנקראים רקיע.

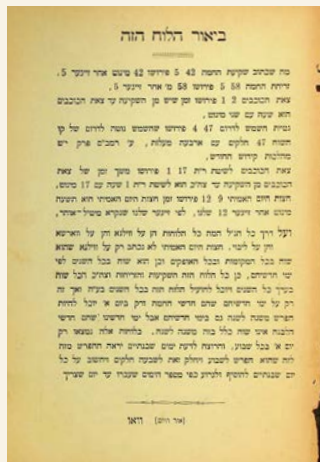
ביקוש האמת הגרא"ל מפני שהיה מבקש ודורש האמת, וכאמור ביקש מעמיתו הגר"י בלאזר לכתוב למי מהגדולים בארץ ישראל אשר יעמדו על הברור בזה לראות שם את זמן השקיעה מחוץ לעיר וזמן הכוכבים, ומשם תצא תורה כנ"ל. כמו כן כמה פעמים כתב שלא רצה להחליט שום דבר עד שמצא מעדי ראה אם המציאות כמותו. לזאת סמך הרבה על הגר"ר יהוסף שווארץ בעל ספר תבואות השמש, שהיה ראש וראשון לברר המציאות במסירות נפש וחיבר לוחות בירושלים עיה"ק.

וכן ריחק לוחות שונים שיצאו בזמנו עם חשבונות שלא היו מוצדקים ע"פ המציאות. במיוחד לא היה יכול להתאפק מלמחות על החשבונות שהיו גורמים חילול שבת ח"ו, כגון אלו שהיו מקדימים מאוד במוצ"ש בחורף מחמת שעות זמניות, וכן על אלו שלא חלקו בין אופק לאופק ומדינה למדינה.

לוחות כאמור, הגרא"ל היה עורך הלוחות ביולנא. בהם ציוה שיחמירו על עלות השחר לפי חשבון האלכסון ולא לסמוך על שיעור שוה שנסתר מן המציאות בפרט בימות הקיץ. גם חישב זמן צאת הכוכבים הראוי ליציאת השבת ע"פ מ' דקות אחר שקיעה בארץ ישראל, שאז נראים כוכבים קטנים ורצופים בודאי ודלא כאלו המקדימים להוציא שבת וסומכים על הגר"א בלי סימן הכוכבים. על אלו הסוברים כשיטת ר"ת הדפים לחומרא שיחשבו בשעות זמניות ולא די בשעות שוות. במהדורה החדשה הבאנו לוחות המחבר וגם לוחות חדשות לכמה אופקים ע"פ חשבון ודרכו של המחבר.

אין כל חדש אותה 'מלחמתה של תורה' שערך המחבר בזמנו, **תחת השמש** קיים אף היום למחצה ולשליש ולרביע. יש שחושבים ודורשים שלפי שיטת הגר"א נעשה מוצאי שבת כבר כרבע שעה אחר שקיעה אף שאין כוכבים נראים. ויש דורשים שלעולם שיעור צאת הכוכבים שוה ואין מחלקים בין המדינה והאופק ועונת השנה. ויש דורשים שזמן עלות השחר הוא לעולם ע"ב דקות שוות קודם הנץ החמה אפילו לקולא [כגון לענין התחלת הצום, וסוף זמן קר"ש של המג"א] ואפילו בקיץ ובמדינות הצפוניות. וכדי ששלש אלה לא יעשה לה, כדאי הדבר להוציא ספר נכבד הזה שוב לאור עולם.

מהספר דנן לומדים שיש לחשב חשבון האלכסון [-המעלות] לעלוה"ש וצאת הכוכבים, וכן עשה גדול בישראל שערך לוחות בעיר ואם בישראל וילנא לפני קרוב למאה וחמשים שנה, וקיבל מהלך זה מאביו כמו שכתב בספרו כמה פעמים ולמעלה בקודש הגר"א. ויהי רצון שנזכה כולנו לאור חדש על ציון תאיר.

אור היום		אור היום		אור היום		אור היום		אור היום	
שבת	יום	שבת	יום	שבת	יום	שבת	יום	שבת	יום
13, 53	5, 59	13, 53	5, 59	13, 53	5, 59	13, 53	5, 59	13, 53	5, 59
13, 52	5, 58	13, 52	5, 58	13, 52	5, 58	13, 52	5, 58	13, 52	5, 58
13, 51	5, 57	13, 51	5, 57	13, 51	5, 57	13, 51	5, 57	13, 51	5, 57
13, 50	5, 56	13, 50	5, 56	13, 50	5, 56	13, 50	5, 56	13, 50	5, 56
13, 49	5, 55	13, 49	5, 55	13, 49	5, 55	13, 49	5, 55	13, 49	5, 55
13, 48	5, 54	13, 48	5, 54	13, 48	5, 54	13, 48	5, 54	13, 48	5, 54
13, 47	5, 53	13, 47	5, 53	13, 47	5, 53	13, 47	5, 53	13, 47	5, 53
13, 46	5, 52	13, 46	5, 52	13, 46	5, 52	13, 46	5, 52	13, 46	5, 52
13, 45	5, 51	13, 45	5, 51	13, 45	5, 51	13, 45	5, 51	13, 45	5, 51
13, 44	5, 50	13, 44	5, 50	13, 44	5, 50	13, 44	5, 50	13, 44	5, 50
13, 43	5, 49	13, 43	5, 49	13, 43	5, 49	13, 43	5, 49	13, 43	5, 49
13, 42	5, 48	13, 42	5, 48	13, 42	5, 48	13, 42	5, 48	13, 42	5, 48
13, 41	5, 47	13, 41	5, 47	13, 41	5, 47	13, 41	5, 47	13, 41	5, 47
13, 40	5, 46	13, 40	5, 46	13, 40	5, 46	13, 40	5, 46	13, 40	5, 46
13, 39	5, 45	13, 39	5, 45	13, 39	5, 45	13, 39	5, 45	13, 39	5, 45
13, 38	5, 44	13, 38	5, 44	13, 38	5, 44	13, 38	5, 44	13, 38	5, 44
13, 37	5, 43	13, 37	5, 43	13, 37	5, 43	13, 37	5, 43	13, 37	5, 43
13, 36	5, 42	13, 36	5, 42	13, 36	5, 42	13, 36	5, 42	13, 36	5, 42
13, 35	5, 41	13, 35	5, 41	13, 35	5, 41	13, 35	5, 41	13, 35	5, 41
13, 34	5, 40	13, 34	5, 40	13, 34	5, 40	13, 34	5, 40	13, 34	5, 40
13, 33	5, 39	13, 33	5, 39	13, 33	5, 39	13, 33	5, 39	13, 33	5, 39
13, 32	5, 38	13, 32	5, 38	13, 32	5, 38	13, 32	5, 38	13, 32	5, 38
13, 31	5, 37	13, 31	5, 37	13, 31	5, 37	13, 31	5, 37	13, 31	5, 37
13, 30	5, 36	13, 30	5, 36	13, 30	5, 36	13, 30	5, 36	13, 30	5, 36
13, 29	5, 35	13, 29	5, 35	13, 29	5, 35	13, 29	5, 35	13, 29	5, 35
13, 28	5, 34	13, 28	5, 34	13, 28	5, 34	13, 28	5, 34	13, 28	5, 34
13, 27	5, 33	13, 27	5, 33	13, 27	5, 33	13, 27	5, 33	13, 27	5, 33
13, 26	5, 32	13, 26	5, 32	13, 26	5, 32	13, 26	5, 32	13, 26	5, 32
13, 25	5, 31	13, 25	5, 31	13, 25	5, 31	13, 25	5, 31	13, 25	5, 31
13, 24	5, 30	13, 24	5, 30	13, 24	5, 30	13, 24	5, 30	13, 24	5, 30
13, 23	5, 29	13, 23	5, 29	13, 23	5, 29	13, 23	5, 29	13, 23	5, 29
13, 22	5, 28	13, 22	5, 28	13, 22	5, 28	13, 22	5, 28	13, 22	5, 28
13, 21	5, 27	13, 21	5, 27	13, 21	5, 27	13, 21	5, 27	13, 21	5, 27
13, 20	5, 26	13, 20	5, 26	13, 20	5, 26	13, 20	5, 26	13, 20	5, 26
13, 19	5, 25	13, 19	5, 25	13, 19	5, 25	13, 19	5, 25	13, 19	5, 25
13, 18	5, 24	13, 18	5, 24	13, 18	5, 24	13, 18	5, 24	13, 18	5, 24
13, 17	5, 23	13, 17	5, 23	13, 17	5, 23	13, 17	5, 23	13, 17	5, 23
13, 16	5, 22	13, 16	5, 22	13, 16	5, 22	13, 16	5, 22	13, 16	5, 22
13, 15	5, 21	13, 15	5, 21	13, 15	5, 21	13, 15	5, 21	13, 15	5, 21
13, 14	5, 20	13, 14	5, 20	13, 14	5, 20	13, 14	5, 20	13, 14	5, 20
13, 13	5, 19	13, 13	5, 19	13, 13	5, 19	13, 13	5, 19	13, 13	5, 19
13, 12	5, 18	13, 12	5, 18	13, 12	5, 18	13, 12	5, 18	13, 12	5, 18
13, 11	5, 17	13, 11	5, 17	13, 11	5, 17	13, 11	5, 17	13, 11	5, 17
13, 10	5, 16	13, 10	5, 16	13, 10	5, 16	13, 10	5, 16	13, 10	5, 16
13, 9	5, 15	13, 9	5, 15	13, 9	5, 15	13, 9	5, 15	13, 9	5, 15
13, 8	5, 14	13, 8	5, 14	13, 8	5, 14	13, 8	5, 14	13, 8	5, 14
13, 7	5, 13	13, 7	5, 13	13, 7	5, 13	13, 7	5, 13	13, 7	5, 13
13, 6	5, 12	13, 6	5, 12	13, 6	5, 12	13, 6	5, 12	13, 6	5, 12
13, 5	5, 11	13, 5	5, 11	13, 5	5, 11	13, 5	5, 11	13, 5	5, 11
13, 4	5, 10	13, 4	5, 10	13, 4	5, 10	13, 4	5, 10	13, 4	5, 10
13, 3	5, 9	13, 3	5, 9	13, 3	5, 9	13, 3	5, 9	13, 3	5, 9
13, 2	5, 8	13, 2	5, 8	13, 2	5, 8	13, 2	5, 8	13, 2	5, 8
13, 1	5, 7	13, 1	5, 7	13, 1	5, 7	13, 1	5, 7	13, 1	5, 7
12, 59	5, 6	12, 59	5, 6	12, 59	5, 6	12, 59	5, 6	12, 59	5, 6
12, 58	5, 5	12, 58	5, 5	12, 58	5, 5	12, 58	5, 5	12, 58	5, 5
12, 57	5, 4	12, 57	5, 4	12, 57	5, 4	12, 57	5, 4	12, 57	5, 4
12, 56	5, 3	12, 56	5, 3	12, 56	5, 3	12, 56	5, 3	12, 56	5, 3
12, 55	5, 2	12, 55	5, 2	12, 55	5, 2	12, 55	5, 2	12, 55	5, 2
12, 54	5, 1	12, 54	5, 1	12, 54	5, 1	12, 54	5, 1	12, 54	5, 1
12, 53	4, 59	12, 53	4, 59	12, 53	4, 59	12, 53	4, 59	12, 53	4, 59
12, 52	4, 58	12, 52	4, 58	12, 52	4, 58	12, 52	4, 58	12, 52	4, 58
12, 51	4, 57	12, 51	4, 57	12, 51	4, 57	12, 51	4, 57	12, 51	4, 57
12, 50	4, 56	12, 50	4, 56	12, 50	4, 56	12, 50	4, 56	12, 50	4, 56
12, 49	4, 55	12, 49	4, 55	12, 49	4, 55	12, 49	4, 55	12, 49	4, 55
12, 48	4, 54	12, 48	4, 54	12, 48	4, 54	12, 48	4, 54	12, 48	4, 54
12, 47	4, 53	12, 47	4, 53	12, 47	4, 53	12, 47	4, 53	12, 47	4, 53
12, 46	4, 52	12, 46	4, 52	12, 46	4, 52	12, 46	4, 52	12, 46	4, 52
12, 45	4, 51	12, 45	4, 51	12, 45	4, 51	12, 45	4, 51	12, 45	4, 51
12, 44	4, 50	12, 44	4, 50	12, 44	4, 50	12, 44	4, 50	12, 44	4, 50
12, 43	4, 49	12, 43	4, 49	12, 43	4, 49	12, 43	4, 49	12, 43	4, 49
12, 42	4, 48	12, 42	4, 48	12, 42	4, 48	12, 42	4, 48	12, 42	4, 48
12, 41	4, 47	12, 41	4, 47	12, 41	4, 47	12, 41	4, 47	12, 41	4, 47
12, 40	4, 46	12, 40	4, 46	12, 40	4, 46	12, 40	4, 46	12, 40	4, 46
12, 39	4, 45	12, 39	4, 45	12, 39	4, 45	12, 39	4, 45	12, 39	4, 45
12, 38	4, 44	12, 38	4, 44	12, 38	4, 44	12, 38	4, 44	12, 38	4, 44
12, 37	4, 43	12, 37	4, 43	12, 37	4, 43	12, 37	4, 43	12, 37	4, 43
12, 36	4, 42	12, 36	4, 42	12, 36	4, 42	12, 36	4, 42	12, 36	4, 42
12, 35	4, 41	12, 35	4, 41	12, 35	4, 41	12, 35	4, 41	12, 35	4, 41
12, 34	4, 40	12, 34	4, 40	12, 34	4, 40	12, 34	4, 40	12, 34	4, 40
12, 33	4, 39	12, 33	4, 39	12, 33	4, 39	12, 33	4, 39	12, 33	4, 39
12, 32	4, 38	12, 32	4, 38	12, 32	4, 38	12, 32	4, 38	12, 32	4, 38
12, 31	4, 37	12, 31	4, 37	12, 31	4, 37	12, 31	4, 37	12, 31	4, 37
12, 30	4, 36	12, 30	4, 36	12, 30	4, 36	12, 30	4, 36	12, 30	4, 36
12, 29	4, 35	12, 29	4, 35	12, 29	4, 35	12, 29	4, 35	12, 29	4, 35
12, 28	4, 34	12, 28	4, 34	12, 28	4, 34	12, 28	4, 34	12, 28	4, 34
12, 27	4, 33	12, 27	4, 33	12, 27	4, 33	12, 27	4, 33	12, 27	4, 33
12, 26	4, 32	12, 26	4, 32	12, 26	4, 32	12, 26	4, 32	12, 26	4, 32
12, 25	4, 31	12, 25	4, 31	12, 25	4, 31	12, 25	4, 31	12, 25	4, 31
12, 24	4, 30	12, 24	4, 30	12, 24	4, 30	12, 24	4, 30	12, 24	4, 30
12, 23	4, 29	12, 23	4, 29	12, 23	4, 29	12, 23	4, 29	12, 23	4, 29
12, 22	4, 28	12, 22	4, 28	12, 22	4, 28	12, 22	4, 28	12, 22	4, 28
12, 21	4, 27	12, 21	4, 27	12, 21	4, 27	12, 21	4, 27	12, 21	4, 27
12, 20	4, 26	12, 20	4, 26	12, 20	4, 26	12, 20	4, 26	12, 20	4, 26
12, 19	4, 25	12, 19	4, 25	12, 19	4, 25	12, 19	4, 25	12, 19	4, 25
12, 18	4, 24	12, 18	4, 24	12, 18	4, 24	12, 18	4, 24	12, 18	4, 24
12, 17	4, 23	12, 17	4, 23	12, 17	4, 23	12, 17	4, 23	12, 17	4, 23
12, 16	4, 22	12, 16	4, 22	12, 16	4, 22	12, 16	4, 22	12, 16	4, 22
12, 15	4, 21	12, 15	4, 21	12, 15	4, 21	12, 15	4, 21	12, 15	4, 21
12, 14	4, 20	12, 14	4, 20	12, 14	4, 20	12, 14	4, 20	12, 14	4, 20
12, 13	4, 19	12, 13	4, 19	12, 13	4, 19	12, 13	4, 19	12, 13	4, 19
12, 12	4, 18	12, 12	4, 18	12, 12	4, 18	12, 12	4, 18	12, 12</	